

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ (HUMAN RIGHTS PROTECTION OF PERSONS WITH DISABILITIES) –

система соціальних послуг, що включає: пенсійне забезпечення; державне соціальне страхування; державна соціальна допомога; система пільг та компенсацій як соціальна підтримка; соціальний захист потерпілих від Чорнобильської катастрофи; фінансове забезпечення програм соціального захисту інвалідів; медичне забезпечення інвалідів; освіта інвалідів; соціальна і професійна реабілітація тощо.

У науковій літературі людей із вадами фізичного та розумового розвитку, хронічно хворих людей та людей з патологічними станами визначають, як: 1) людей-інвалідів (відповідно до Декларації про права інвалідів (ООН, 1975), інвалід – це будь-яка особа, яка не може самостійно забезпечити цілком або частково потреби нормального особистого і соціального життя з причин вади, природженої чи придбаної, фізичних або розумових можливостей); 2) неповноцінних (цей термін присутній в Конвенції ООН про права дитини); 3) нездатних (with disability), під яким слід розуміти людей із фізичним чи розумовим розладом. Останнім часом частіше вживають «children with disabilities» (діти з вадами), замість «disabled children» (нездатні діти). У Швеції наприклад замість «handicapped» (дефективна дитина) використовується термін «barnet med handicap» (дитина з порушеннями). Окрім цих термінів, у науковій літературі трапляються й інші: «неповносправність», «люди з особливими потребами», «люди з обмеженими функціональними можливостями» тощо. У законодавчих документах (як міжнародних, так і українських) домінує термін «інвалід».

Викладені вище твердження дають змогу зробити висновок про те, що термінологія стосовно людей із фізичними й психофізичними обмеженнями досить невизначена. Ми вважаємо, що використання терміну «людина з обмеженими функціональними можливостями» є гуманнішим, оскільки при цьому наголос робиться на обмеженні можливостей, а не на ваді, нездатності чи неповноцінності.

На сьогодні у суспільстві складається певний ланцюг узагальнень стосовно інвалідності та інвалідів: «непрацездатність – інвалідність – неповноцінність – не такі, як усі», що перетворює інвалідів на маргінальну групу суспільства. Процес ізолюваності і неприйняття починається у батьківській сім'ї з народженням такої дитини. Сім'я, котра несе хрест дитини-інваліда, стикається з величезними труднощами. Постають такі

проблеми: низький рівень підтримки з боку держави та суспільства; неможливість обираючи батьками форм й шляхів розвитку та адаптації дитини; недостатня просвіта батьків з метою переходу від паралічу приреченості до конкретних заходів заради зміни існуючої ситуації на краще; знехтуваність і самотність сімей, які мають дітей-інвалідів; неможливість поєднання необхідності працювати з повноцінним доглядом за дитиною (особливо для жінки-матері); руйнація усталеного устрою життя та песимістичне забарвлення подальших перспектив для даної категорії сімей; постійне почуття провини й комплекс меншовартості, що виникає у батьків; відсутність спеціально підготовлених соціальних працівників та педагогів, які в змозі надавати особам з обмеженою дієздатністю різноманітні соціальні послуги.

Головним міжнародним документом, що забезпечує концептуальний підхід до роботи з людьми, які мають психофізичні вади, є прийняті Генеральною Асамблеєю ООН у грудні 1993 р. «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів». Особливу увагу цей документ пропонує звернути на такі групи населення, як діти, жінки, люди похилого віку, бідні прошарки населення, особи з двома, або кількома видами інвалідності, біженці-інваліди.

В Україні протягом тривалого часу сформовано державну систему соціальної підтримки інвалідів, що організаційно розподілилася між Міністерством освіти України, Міністерством охорони здоров'я України, Міністерством праці та соціальної політики України, Міністерством у справах сім'ї та молоді України, Державним комітетом України з фізичної культури і спорту. Правові засади щодо задоволення особливих потреб людей з обмеженими фізичними та психічними можливостями у соціальному захисті, навчанні, лікуванні, соціальній опіці та громадській діяльності відображені у Законах України: «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про освіту», «Про пенсійне забезпечення», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про фізичну культуру і спорт», «Про статус і соціальний захист громадян, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про благодійництво та благодійні організації», в Основах законодавства України про охорону здоров'я, Основах законодавства України про культуру.

В українському законодавстві основні положення соціальної політики держави щодо інвалідів визначені у Законі України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 12 березня 1991 р. № 875-12. Цей Закон визначає основи соціальної захищеності інвалідів в Україні і гарантує їм рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства, створення необхідних умов, які дають можливість інвалідам вести повноцінний спосіб життя згідно з індивідуальними здібностями та інтересами. У Законі зазначається, що інваліди в Україні володіють усією повнотою соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод, закріплених Конституцією України та іншими законодавчими актами. Окрім того, у Законі також визначаються цільові сфери створення умов для нормальної життєдіяльності інвалідів, такі як: діяльність державних органів влади, освіта, профорієнтація і працевлаштування, участь інвалідів у прийнятті рішень, матеріальне і соціальне оточення, фінансування соціальних проектів і програм із соціального захисту інвалідів. На виконання Закону було прийнято ряд підзаконних і правових актів, національні програми, що регулюють механізм його реалізації. Соціальний захист інвалідів з боку держави полягає у наданні грошової допомоги, засобів пересування, протезування, орієнтації і сприйняття інформації, пристосованого житла, у встановленні опіки або стороннього догляду, а також пристосованні забудови населених пунктів, громадського транспорту, засобів комунікацій і зв'язку до особливостей інвалідів. Порядок та умови визначення потреб у зв'язку з інвалідністю встановлюються на підставі висновку медико-соціальної експертизи та з урахуванням здатностей інваліда до професійної і побутової діяльності. Види й обсяги необхідного соціального захисту інваліда надаються у якості індивідуальної програми медичної, соціально-трудової реабілітації та адаптації. У даному законодавчому акті наголошується, що дискримінація інвалідів забороняється і переслідується за законом. Означений Закон повністю відповідає міжнародним документам, передбачає медичну, соціально-трудова реабілітацію та адаптацію інвалідів, гарантує здобуття освіти на рівні, що відповідає їх здібностям і можливостям. Законом також передбачено створення належного архітектурно-інженерного середовища, пільги у наданні житла. Але на практиці більшість положень цього Закону не виконується, що, з одного боку, можливо пояснити

недостатнім рівнем економічного розвитку нашої держави, а з іншого – байдужістю чиновників різного рівня до проблем інвалідів та їх сімей.

Отже, питання полягає не стільки в удосконаленні законодавчого забезпечення захисту прав людей з обмеженими функціональними можливостями, скільки в необхідності пошуку шляхів і механізмів поліпшення життя означеної категорії та створення умов для їхньої інтеграції в суспільство через безумовне виконання положень існуючих законодавчих актів.

Необхідним є усунення фізичних і психологічних бар'єрів у соціальному середовищі шляхом створення різноманітних соціальних служб, упровадження інноваційних форм і методів роботи. Саме в сфері соціальної роботи люди з проблемами в розвитку отримують професійну підтримку, захист, допомогу, саме тут їм створюються належні умови для соціальної адаптації, реабілітації та інтеграції в суспільне життя. При такому підході людині з обмеженими можливостями пропонується альтернатива і можливість вибору, який вона може зробити самостійно за підтримки соціальних служб.

Література

1. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 12 березня 1991 р. № 875-12 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CBwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fzakon.rada.gov.ua%2Fgo%2F875-12&ei=OwEhVMm5CoyUaqg8gJAE&usg=AFQjCNEW99-7EnNqze1sacTpN5o6cYe18w&sig2=X_wud8oW8X4nTXM1ZssOYQ.
2. Стандартні правила щодо урівняння можливостей інвалідів : прийняті Генеральною Асамблеєю ООН на 48 сесії 20.12.1993 р. (резолюція 48/96)[Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_306.
3. Соціальна робота : в 3 ч. / За ред. Т.Семигіної, І. Григи. — К. : Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2004. — Ч. 1. — С. 96—101.